

Evlilik Uyumu ile Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeleri Arasındaki İlişkiler

Şennur TUTAREL KIŞLAK*
Ankara Üniversitesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, cinsiyet ve evlilik uyumuna bağlı olarak, nedensellik ve sorumluluk yüklemelerindeki nedensel ilişki değişimleri ve yükleme boyutlarının evlilik uyumunu yordamadaki katkılarını incelemektir. Bu amaçla, 224 evli kişiye (112 erkek, 112 kadın) Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ) ve İlişkilerde Yüklemeler Ölçeği (İYÖ) uygulanmıştır. Genel olarak bulgular, olumsuz eş davranışına yapılan yüklemeler ile evlilikte yaşanan uyumsuzluğun bir-biriyle olan ters ilişkisini ortaya koymuştur. Çeşitli yüklemeler içinden, evlilik uyumunu yordayan tek anlamlı değişkenin güdü yüklemesi olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Evlilik uyumu, nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri

Abstract

The purpose of this study was to examine causal and responsibility attributions, in relation to sex and marital adjustment, and to investigate the contribution of these attributions in predicting marital adjustment. For this purpose, the Marital Adjustment Test (MAT) and the Relationship Attribution Measure (RAM) were administered to 224 married people (112 men and 112 women). In general, the results indicated that marital distress was negatively related with attributions made for spouse's negative behaviors. Of the various types of attributions, the motivation attribution was the only significant predictor of marital adjustment.

Keywords: Marital adjustment, causal and responsibility attributions.

Evlilik pek çok kimse için en anlamlı kişilerarası ilişkidir. Evlilikte yaşanan sıkıntı veya mutsuzluğun (distress), çiftlerin ve çocukların hem fiziksel ve hem de duygusal sağlığı üzerinde zararlı etkileri olduğu gösterilmiştir (Bloom, Asher ve White, 1978). Amerika'da, insanların psikolojik yardım için başvurma nedenleri arasında, evlilikte yaşanan uyumsuzluğun en sık bildirilen nedenlerden biri olduğu ve 1987'de evlenenlerin yarısı kadar da boşanma gerçekleştiği belirlenmiştir (Bradbury ve Fincham, 1990; Morell ve Apple, 1990). Uyumsuz evli çiftlerin evlilik ilişkilerindeki doyumun olumsuz olaylardan kolaylıkla etkilendiğini

gösteren çalışmalar vardır (Jacobson, Waldron ve Moore, 1980; Margolin, 1981).

Evlilik ilişkileri kuramcıları, evliliğin niteliğini eşlerin evlilik ilişkileri ile ilgili olarak yaptıkları açıklamalar veya yüklemelerle değerlendirmektedirler (Thompson ve Snyder, 1986). Bradbury ve Fincham'a (1990) göre yüklemeler, eşleriyle uyumlu ve uyumsuz çiftleri birbirinden ayıran davranış örüntülerinin temelinde bulunur.

Evlilik ilişkisindeki yüklemeler örüntüleriyle ilgili araştırmalar, eşin bir olayla ilgili açıklamalarını içeren (örn. eş davranışı) neden-

Yazar Notu: Bu makale, danışmanlığını Prof. Dr. Neriman Samurçay'ın yapmış olduğu ve Şennur Tutarel-Kışlak (1996) tarafından yürütülmüş olan 'Cinsiyet, Evlilik Uyumu, Depresyon ile Nedensel ve Sorumluluk Yüklemeleri Arası İlişkiler Üzerine Bir Araştırma' adlı doktora tez araştırmasının bir bölümünün özetidir.

* Yazışma Adresi: Dr. Şennur Tutarel Kışlak, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06100, Sıhhiye-Ankara.

sellik yüklemeleri ile olayın sorumluluğuyla ilgili olan sorumluluk yüklemelerine odaklaşmaktadır. Nedenellik yüklemesi, olayı veya davranışı neyin ortaya çıkardığı sorusuyla ilgilidir (Heider, 1958). İnsanların başkalarının davranışlarına yükledikleri nedenler, evlilik yaşamı, iş yaşamı gibi alanlarda oldukça farklılık göstermektedir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1978). Kişiler, neden oldukları sonuçlardan aynı zamanda sorumlu tutuldukları için nedenellik ve sorumluluk kararları arasında yüksek bir korelasyon olduğu gösterilmiştir, ancak iki karar kavramsal olarak birbirinden farklıdır (Fincham ve Bradbury, 1987).

Araştırmalarda genellikle, çeşitli uyarıcılar kullanılarak eşlerden gerçek veya hipotetik olayların nedenlerini belirlemeleri ve eşlerinin bu olaylardaki sorumluluğunu ortaya koymaları istenmektedir. Bradbury ve Fincham (1990), incelenen yükleme boyutlarının öncelikle nedenellik yüklemeleri (odak, istikrarlılık ve genellik) olduğunu belirtmişlerdir. Odak boyutu, nedenin kişiye, durum ya da çevresel koşullara bağlı olmasıyla ilgilidir. İstikrarlılık boyutu, bir nedenin zamanla devam eden bir faktör olması veya geçici olmasıyla ilgilidir. Genellik boyutu ise, nedenin, sonuçların çeşitliliğini etkileyebilmesi veya sadece o olayın içeriğiyle sınırlı olması ile ilgilidir (Abramson, Seligman ve Teasdale, 1978).

Sorumluluk yüklemesi, âhlâkî sorumluluğa yakın olup, ahlâkî sorumluluk da suçlama ile yakından ilgilidir. Sorumluluğun, suçlamayı etkileyen değişkenlerden etkilendiği, ayrıca kasıtlı davranış ile bencil davranışları içeren güdü boyutunun sorumluluk yüklemesinin temelini oluşturduğu ileri sürülmektedir. Sorumluluk yüklemeleri üzerine yapılan araştırmalar, sorumluluk yüklemesinin evlilik uyumu ile ilişki içinde olduğunu göstermiştir (Fincham, Beach ve Nelson, 1987; Fincham ve Bradbury, 1987; Fincham ve Jaspars, 1980). Literatür genel olarak değerlendirildiğinde, evlilik ilişkilerinde eşlerini suçlayan kadınların evlilik doyumlarının

daha az olduğu (Madden ve Janoff-Bulman, 1981), evliliklerinde uyumsuzluk yaşayanların, eşlerinin davranışlarını daha çok kasıtlı ve bencil güdülü olarak değerlendirdikleri (Fincham ve Beach, 1988; Fincham ve O'Leary, 1983) ve eşlerini, olumsuz davranış gösterdiklerinde fazlasıyla suçladıklarıyla ilgili (Kyle ve Falbo, 1985) bulgulara rastlanmaktadır. Ancak, suçluluk yüklemesinin, evliliklerinde uyumlu olanlara göre, uyumsuzluk yaşayan eşler tarafından daha fazla kullanıldığını desteklemeyen araştırmalar da vardır (Thompson ve Snyder, 1986). İlişki doyum verici ise, eşin olumsuz davranışlarına daha az sorumluluk yüklenmektedir (Thompson ve Kelly, 1981). Uyumsuz eşler ise olumsuz eş davranışlarına daha fazla dikkat etmekte ve yaptıkları yüklemeler de ilişkilerindeki olumsuzluğu sürdürücü nitelikte olmaktadır (Holtzworth-Munroe ve Jacobson, 1985).

Farklı yükleme ölçeklerinden yararlanılarak yapılan çalışmalarda, evliliklerinde uyumsuzluk yaşayan eşlerin, olumsuz davranışlara karşı daha istikrarlı, genel ve doğrudan eşe yönelik yüklemeler yaptıkları gösterilmiştir (Fincham, Beach ve Nelson, 1987; Fincham ve Bradbury, 1988, 1989, 1992; Fincham ve O'Leary, 1983; Holtzworth-Munroe ve Jacobson, 1985, 1988; Lavin, 1987). Ayrıca, kadın ve erkeklerin, nedenellik ve sorumluluk yüklemelerini karşılaştırılmış ve her iki yüklemenin, evlilik doyumuyla olumsuz ilişki gösterdiği bulunmuştur (Fincham ve Bradbury 1987). Ancak, Fincham ve Beach (1988), sorumluluk yüklemelerinin nedenellik yüklemelerine kıyasla, uyumlu ve uyumsuz eşleri daha tutarlı olarak ayırdedebildiğini vurgulamışlardır.

Fincham ve Bradbury (1992), bugüne kadar gerçekleştirilen temel yükleme araştırmalarında, tartışmalı sonuçların elde edilmesinin altında yatan nedenin, evlilik ilişkisindeki yükleme davranışlarını ölçmedeki yetersizlikler olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle, söz konusu araştırmacılar, İlişkilerde Yüklemeye Ölçeğini (Relationship Attribution Measure: RAM)

geliştirmişler ve uygulamışlardır. Aynı çalışmanın bir bölümünde eşlerden evliliklerinde yaşadıkları güçlükleri yazmaları istenmiş, daha sonra yazdıkları ortak bir güçlük üzerinde 15 dakika tartışmaları sağlanmıştır ve tartışmalar videoya çekilmiştir. Eşlerin tartışma sırasındaki kızgınlık ve durumlarından yakınma davranışları, bu konuda eğitim almış üç kodlayıcı tarafından dört noktalı bir ölçek üzerinde değerlendirilmiştir. Söz konusu davranışların, çoğunlukla tartışma sırasında kullanılan sorumluluk yüklemeleriyle birlikte görüldüğü aynı kodlayıcılar tarafından belirlenmiştir. Erkeklerin kadınlardan daha az kızgınlık gösterdikleri de ortaya konmuştur. Sonuç olarak, sorumluluk yüklemelerinin eşler arasındaki olumsuz davranış değişimleri ile olan ilişkisi gösterilmiştir.

Literatür incelendiğinde, evlilik uyumu ve yüklemeler arası ilişkiler üzerine tartışmalı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Araştırmacıların bir kısmı nedensellik yüklemesini, bir kısmı sorumluluk yüklemesini ele almışlardır. Bulgulara bağlı olarak üzerinde durulan yükleme alt boyutları da farklılık göstermektedir. Kullanılan yüklemelerin, cinsiyete göre değişip değişmediği üzerinde ise yeterince durulmamıştır. Söz konusu nedenlerle, bu çalışmada, Fincham ve Bradbury'nin (1992) geliştirdiği ve yükleme çalışmalarına önemli katkısı olabilecek ilişkilerde Yükleme Ölçeği kullanılarak, cinsiyet, evlilik uyumu, nedensellik ve sorumluluk yüklemesi değişkenleri birarada ele alınmış ve aralarındaki ilişkiler incelenmiştir. Özetle araştırmanın ilk amacı, yükleme puanları açısından, kadın ile erkekler arasında ve evliliklerinde uyum yaşayanlar ile uyum yaşamayanlar arasında bir fark olup olmadığı ve evliliklerinde uyum ve uyumsuzluk yaşayanlar arasındaki farkın, cinsiyete göre değişim gösterip göstermediği sorularına cevap aramaktır. İkinci amaç ise, nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri ile söz konusu yüklemelerin alt boyutlarının evlilik uyumunu ne derece yordadığını belirlemektir.

Yöntem

Denekler

Araştırma, Ankara'da yaşayan, 112 evli kadın ve 112 evli erkekten oluşan toplam 224 gönüllü evli denek üzerinde yapılmıştır. Kadınların yaş ortalaması 33, evlilik yılı ortalaması 9, çocuk sayısı ortalaması 1.34'dür. Erkeklerin yaş ortalaması 36, evlilik yılı ortalaması 9.8, çocuk sayısı ortalaması 1.54'dür. Veri toplamadaki kolaylık nedeniyle denekler tesadüfi olarak seçilmişlerdir. Bu nedenle, örneklemin %56.70'ini üniversite mezunları, kalan kısmını ise ilköğretim ve lise mezunları oluşturmuştur. Erkek deneklerin %92.86'sı, kadın deneklerin ise %69.64'ü çalışmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, 1959'da Locke ve Wallace'ın (Akt. Fredman ve Sherman, 1987) geliştirdiği Evlilikte Uyum Ölçeği (Marital Adjustment Test - MAT) ile Fincham ve Bradbury'nin (1992) geliştirdiği ilişkilerde Yükleme Ölçeği (Relationship Attribution Measure - RAM) kullanılmıştır. Her iki ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları bir ön çalışma çerçevesinde araştırmacı tarafından yapılmıştır (Tutarel-Kışlak, 1996). Ön çalışma, araştırma örneklemin dışındaki 62 gönüllü denekle gerçekleştirilmiştir. Aşağıda, ölçeklerin orijinaline ait geçerlik ve güvenilirlik bilgileri ile ön çalışmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Evlilikte Uyum Ölçeği (EUÖ). Evlilik uyumunu ölçmek için geliştirilmiş, 15 maddelik bir ölçektir. EUÖ, bir genel uyum sorusu, olası anlaşma alanlarını ölçen sekiz soru ile tartışma çözme, bağlılık (cohesion) ve iletişimi ölçen altı soruyu içermektedir (örn. "Ortaya çıkan uyumsuzluklar genellikle nasıl sonuçlanır?" "Ev dışı faaliyetlerinizin ne kadarını eşinizle birlikte yaparsınız?" "Eşinize güvenir, sırlarınızı ona açar mısınız?". Ölçeğin geçerliği ile

ilgili olarak yapılan bir çalışmada, ölçeğin, uyumlu ve uyumsuz grubu anlamlı olarak ayırdığı anlaşılmıştır. Klinik görüşmeler sonucu, uyumsuz olarak belirlenen grubun sadece %17'si, uyumlu grubun ise %96'sı evlilik uyumunu ifade eden 100 ve üzeri puan almışlardır (Akt. Fredman ve Sherman, 1987). Hunt (1978) orijinal puanlamayı basitleştirerek, toplam puanı 138'den 60'a indirmiş ve güvenilirlik çalışması sonucu Locke ve Wallace'ın orijinal testi (iç tutarlık .90) ile aynı sonuçları elde etmiştir (kadınlar için $r = .92$, erkekler için $r = .94$). Ölçekteki puanlar uyumsuzluktan uyumluluğa doğru artmaktadır. Bu durumda en düşük uyumsuzluk puanı 1, en yüksek uyum puanı ise 60'dır.

Araştırma öncesi yapılan ön çalışmada, Evlilikte Uyum Ölçeği ile ilgili olarak, iki yarım güvenilirlik değeri .67, iç tutarlık değeri .80, Aile Yapısını Değerlendirme Aracı: AYDA (Gülerce, 1990) ile elde edilen ölçüt bağımlı geçerlik değeri .66 (kadınlarda: .76, erkeklerde: .54) olarak bulunmuştur. Onbeş maddenin madde toplam korelasyon değerleri de (ranj = .22-.80) istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .05$).

Guilford'ın (1956) ortalamayı temel alan kesim noktası formülü kullanılarak, Evlilikte Uyum Ölçeğinden elde edilen puanların kesim noktası 43 olarak hesaplanmış ve ölçekten 43 ile üzeri puan alanlar evliliklerinde uyumlu, 43'ün altında puan alanlar uyumsuz olarak değerlendirilmiştir.

İlişkilerde Yükleme Ölçeği (İYÖ).

Fincham ve Bradbury (1992) tarafından geliştirilen ölçekte yüklemeler dört olumsuz hipotetik eş davranışı ile değerlendirilmekte (örn. "Eşiniz size daha az zaman harcamaya başlıyor. "Eşiniz sizin ne söylediğinize pek dikkat etmiyor.") ve herbir davranış altı farklı ifade içermektedir (toplam 24 ifade). İfadelerin üçü (odak, istikrarlılık, genellik) nedensellik yükleme boyutunu değerlendirmekte olup (örn. "Eşimin bana daha az zaman ayırması muhtemelen hiç değişmeyecektir."), kalan diğer üç ifade (kasıt, güdü, suçlama) ise sorumluluk boyutunu içermektedir

(örn. "Eşim bana istemeden değil kasıtlı olarak daha az zaman ayırdı."). Her bir davranışla ilişkili alt ifadelerin her biri, altı basamaklı Likert tipi bir derecelendirmeye değerlendirilmektedir. Farklı yükleme boyutlarını değerlendiren ifadeler verilen puanlar ayrı ayrı toplanarak, yükleme alt boyutlarına ait puanlar elde edilmektedir. Elde edilen bu puanlar ile nedensellik yüklemesi toplam, sorumluluk yüklemesi toplam ve yükleme toplam puanlarına ulaşılmaktadır.

Ölçeğin Evlilikte Uyum Ölçeği ile yapılan ölçüt bağımlı geçerlik değerleri kadınlar için $r = .90$; erkekler için ise $r = .95$ bulunmuştur ($p < .05$). Alfa güvenilirlik katsayıları, nedensellik için kadınlarda .89, erkeklerde .86; sorumluluk için kadınlarda .93, erkeklerde .91 olarak elde edilmiştir. Gerçek ve ölçekte yer alan hipotetik eş davranışlarına yapılan yüklemelerin evlilik uyumunu yordayıp yordamadığı regresyon analizi ile karşılaştırılmış ve hipotetik davranışların yapay sonuçlara yol açmadığı da belirlenmiştir (Fincham ve Bradbury, 1992).

Ön çalışmada İlişkilerde Yükleme Ölçeği ile ilgili olarak elde edilen alfa güvenilirlik katsayıları, nedensellik için kadınlarda .62, erkeklerde .78; sorumluluk için kadınlarda .82, erkeklerde .76'dır. Ölçeğin nedensellik yüklemesi ile ilgili olan; odak, genellik ve istikrarlılık boyutlarına ilişkin toplam puanlar arasındaki korelasyon değerleri ile sorumluluk yüklemesi ile ilgili olan, kasıt, güdü ve suçlama boyutlarına ilişkin toplam puanlar arasındaki korelasyon değerleri hesaplanmıştır (odak ve istikrarlılık: .46, odak ve genellik: .34, genellik ve istikrarlılık: .59; kasıt ve güdü: .79, kasıt ve suçlama: .69, güdü ve suçlama: .72, $p < .05$). Ölçüt-bağımlı geçerlik için toplam yükleme puanı ile AYDA puanları arasındaki korelasyon hesaplanmış ve .66 bulunmuştur ($p < .05$).

Deneklerin demografik özelliklerine ilişkin bilgileri almak için de 'Kişisel Bilgi Formu' kullanılmıştır.

İşlem

Uygulamada, sırasıyla Kişisel Bilgi Formu, EUÖ ve İYÖ birarada, kapalı zarf içinde deneklere verilmiş ve birkaç gün içinde kapalı zarf içinde geri verilmesi istenmiştir.

Bulgular

Araştırma örnekleminin çoğunluğunu üniversite mezunlarının oluşturması ve çalışan kadın sayısının çalışmayanlardan fazla olmasının, araştırmada yanlılık teşkil edip etmediğine bakmak için tek yönlü varyans analizi ile *t* testi yapılmıştır. Varyans analizi sonuçlarına göre, eğitim düzeyi farklı (ilköğretim, lise ve üniversite) olan deneklerin evlilik uyumu toplam puan

ortalaması ve yükleme toplam puan ortalaması arasında anlamlı bir fark elde edilmemiştir. Aynı şekilde, *t* testi sonuçlarına göre, çalışan ve çalışmayan kadınların, evlilik uyumu toplam puan ortalaması ve yükleme toplam puan ortalaması arasında da fark bulunamamıştır.

Araştırma sorusunun birinci bölümüne cevap aramak amacıyla, cinsiyet ve evlilik uyumu değişkenleri yönünden, deneklerin herbir yükleme boyutuna ait puanlarından elde edilen ortalamalar arasında anlamlı farklar olup olmadığını belirlemek için verilere 2 x 2 (Cinsiyet x Evlilik Uyumu) seçkisiz grup desenine uygun varyans analizleri uygulanmıştır. Elde edilen ortalama ve standart sapmalar Tablo 1'de, *F* değerleri ise Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Kadın ve Erkeklerin, Evlilik Uyumuna Göre Yükleme Puanlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

		Kadın Uyumlu (n=69)	Kadın Uyumsuz (n=43)	Kadın Toplam (n=112)	Erkek Uyumlu (n=69)	Erkek Uyumsuz (n=43)	Erkek Toplam (n=112)	Toplam Uyumlu (n=138)	Toplam Uyumsuz (n=86)
	\bar{X}	14.26	15.05	14.56	13	14.72	13.67	13.64	14.88
N.Ödak	SS	4.70	3.73	4.35	4.60	3.03	4.14	4.68	3.38
	\bar{X}	11.40	14.44	12.57	13.01	13.35	11.67	11.01	13.90
N.İstikrarlılık	SS	4.22	4.26	4.47	3.85	3.70	4.00	4.04	4.00
	\bar{X}	9.38	13.09	10.79	9.10	11.65	10.08	9.24	12.35
N.Genellik	SS	3.22	4.40	4.11	3.76	3.39	3.81	3.49	3.97
Nedensellik	\bar{X}	34.90	42.54	37.83	32.22	39.72	35.10	33.56	41.13
Y.Toplam	SS	9.46	10.38	10.48	9.14	6.76	9.08	9.36	8.86
	\bar{X}	7.86	11.35	9.20	7.90	10.65	8.96	7.88	11.00
S.Niyet	SS	3.31	3.99	3.97	13.44	3.66	3.76	3.37	3.83
	\bar{X}	8.45	12.72	10.09	8.18	10.88	9.22	8.32	11.80
S.Güdü	SS	3.60	4.13	4.33	3.26	3.92	3.75	3.42	4.11
	\bar{X}	9.84	12.77	10.96	8.96	11.72	10.02	9.40	12.24
S.Suçlama	SS	3.96	4.36	4.34	3.81	3.60	3.95	3.90	4.01
Sorumluluk	\bar{X}	26.15	36.86	30.26	25.07	33.26	28.21	25.61	35.06
Y.Toplam	SS	9.64	11.26	11.50	9.46	9.96	10.41	9.53	10.72
Yükleme	\bar{X}	61.03	79.40	68.08	57.29	72.98	63.31	59.16	76.19
Toplam	SS	16.45	19.89	19.90	16.52	14.89	17.60	16.53	17.76

Tablo 2

Kadın ve Erkeklerin, Evlilik Uyumu Yönünden Yükleme Puanlarına Uygulanan Varyans Analizi Sonuçlarına İlişkin F Değerleri

	N.Odak	N.İstikrarlılık	N.Genellik	N. Yük. Toplam	S.Niyet	S.Güdü	S.Suçlama	S. Yük. Toplam	Yükleme Toplam
Cinsiyet	1.84	2.88	2.75	4.82*	0.45	4.32*	3.20	2.91	4.78*
Evlilik Uyumu	4.63*	27.21*	38.05*	36.56*	40.75*	47.68*	27.77*	47.55*	53.74*
CinsiyetX Ev.Uy.	0.63	0.08	1.23	0.00	0.57	2.44	0.02	0.85	0.33
H.O.K:	17.79	16.16	13.46	83.04	12.68	13.49	15.45	99.49	285.84

Not: Tüm F değerleri için sd = 1, 220; *p < .05.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, nedensellik yüklemesinin üç boyutu olan, odak, istikrarlılık ve genellik yüklemesi boyutlarına ilişkin cinsiyet temel etkisi anlamlı değildir. Kadın ve erkeklerin, söz konusu yükleme boyutlarından elde ettikleri ortalama puanlar arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Ancak, bu yükleme boyutlarının her biri için evlilik uyumu temel etkisi anlamlıdır. Eşleri ile uyumlu bireylerin odak, istikrarlılık ve genellik yüklemesi boyutlarından elde ettikleri puanların ortalaması, eşleri ile uyumsuz bireylerin ortalamasından daha düşük bulunmuştur (Bkz. Tablo 1).

Odak, istikrarlılık ve genellik yüklemesi boyutlarının bileşiminden oluşan, nedensellik yüklemesi toplam puanları açısından, cinsiyet ve evlilik uyumu değişkenlerinin temel etkileri anlamlıdır ($F = 4.82$; $F = 36.56$; $p < .05$). Kadınların nedensellik boyutundan elde ettikleri toplam puan ortalaması, erkeklerin ortalamasından daha yüksektir. Eşleri ile uyumlu bireylerin nedensellik boyutundan elde ettikleri toplam puan ortalaması ise, uyumsuz bireylerin ortalamasından daha düşük bulunmuştur (Bkz. Tablo 1).

Sorumluluk yüklemesi ile ilgili kasıt ve suçlama yüklemesi boyutu puanları üzerinde ise, cinsiyetin temel etkisi anlamlı bulunmamıştır. Ancak, güdü yüklemesi boyutu puanları açısından cinsiyet temel etkisi anlamlıdır. Kadınların güdü yüklemesi boyutundan elde ettikleri puan ortalaması, erkeklerin ortalamasından daha yüksek

bulunmuştur. Sorumluluk yüklemesi ile ilgili olan, söz konusu yükleme boyutlarının her biri için evlilik uyumu temel etkisi anlamlıdır. Tablo 1'de görüldüğü gibi, eşleri ile uyumlu bireylerin kasıt, güdü ve suçlama yüklemesi boyutlarından elde ettikleri puanların ortalaması, eşleri ile uyumsuz bireylerin ortalamasından daha düşük bulunmuştur.

Kadın ve erkeklerin, sorumluluk yüklemesinden elde ettikleri toplam puan ortalamaları arasında anlamlı farklar bulunmadığı Tablo 2'de görülmektedir. Ancak, eşi ile uyumlu bireylerin sorumluluk yüklemesi boyutundan elde ettikleri toplam puan ortalaması, uyumsuz bireylerin ortalamasından daha düşük bulunmuştur.

Tablo 2'de, yükleme toplam puanları üzerindeki, cinsiyet ve evlilik uyumu temel etkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir. Kadınların elde ettiği yükleme toplam puanları ortalaması, erkeklerin ortalamasından daha yüksek bulunmuştur. Ayrıca, eşleri ile uyumlu bireylerin elde ettiği yükleme toplam puanları ortalaması, uyumsuz bireylerin ortalamasından daha düşük bulunmuştur (Bkz. Tablo 1). Cinsiyet ve evlilik uyumu değişkenlerinin ortak etkisi söz konusu yüklemesi boyutlarının hiç biri için anlamlı değildir.

Araştırma sorusunun ikinci bölümüne cevap aramak amacıyla, nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri ile söz konusu yüklemelerin alt boyutlarının evlilik uyumunu ne derece

yordadığını belirlemek için Standart Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Öncelikle, nedensellik yüklemesi ile sorumluluk yüklemesinin

den hangisinin evlilik uyumunun daha iyi yordayıcısı olduğu araştırılmış ve elde edilen değerler Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3
Evlilik Uyumunun Yordanmasında Anlamlı Olan Yüklemeler

Değişken	R	R ²	F	Beta	T
Nedensellik Yüklemesi				-.22	-2.91*
Sorumluluk Yüklemesi				-.34	-4.48**
	.51	.26	38.21**		

*p<.01. **p<.001.

Tablo 3 incelendiğinde, hem nedensellik, hem de sorumluluk yüklemesinin evlilik uyumunu yordadığı anlaşılmaktadır. Sorumluluk yüklemesinin, nedensellik yüklemesine oranla evlilik uyumunu daha iyi yordadığı görülse de, yüklemeye alt boyutlarından hangisinin evlilik

uyumunu daha iyi yordadığı anlaşılamamaktadır. Bu nedenle, bir Standart Çoklu Regresyon Analizi daha yapılarak, evlilik uyumunu yordamak için altı ayrı yüklemeye boyutu yordayıcı olarak kullanılmıştır. Elde edilen değerler Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4
Evlilik Uyumunun Yordanmasında Anlamlı Olan Nedensellik ve Sorumluluk Yüklemeye Boyutları

Değişken	R	R ²	F	Beta	T
N.Odak				-.007	.11
N.İstikrarlılık				-.16	-1.92
N.Genellik				-.09	-.98
S.Güdü				-.29	-2.58*
S.Kasıt				-.01	-.13
S.Suçlama				-.06	-.69
	.52	.27	13.21**		

*p<.01. **p<.001.

Tablo 4'de görüldüğü gibi, sorumluluk güdü yüklemeye boyutu, evlilik uyumunu anlamlı olarak yordayan yüklemeye boyutu olarak belirlenmiştir.

Tartışma

Araştırmadaki, kadın ve erkeklerin evlilik uyumu ve yüklemeye boyutlarının farkını görebilmek amacıyla yapılan varyans analizleri sonuçlarına bakıldığında, eşleri ile uyumsuz olanların elde ettikleri yüklemeye puanı ortalamalarının, eşleri ile uyumlu olanlardan daha yüksek

olduğu görülmektedir. Böylece, evlilikte yaşanan uyumsuzluk ile olumsuz yüklemeleri kullanma arasında önemli bir bağlantı olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu bu bulgu, Fincham ve Bradbury'nin (1987) hem nedensellik, hem de sorumluluk yüklemeye örüntüsünün, evlilikte uyumla ilişkili olduğu görüşlerini desteklemektedir.

Buna göre, evlilikte doyumsuzluk yaşayanların, eşin olumsuz davranışı karşısında, eşin kişilik özelliklerine (odak) yüklemeye yaptıkları ve bu davranışın sürekli (istikrarlı) olup, evliliğin her alanı için geçerli olduğu (genel) görülmekte-

dir. Sorumluluk yüklemeleri açısından da sonuç aynıdır. Uyumsuzluk yaşayan eşler, eşlerinin, olumsuz davranışları kasıtlı ve bencil güdülerle yaptıklarını; suçlanmayı da hakettiklerini düşünmektedirler. Klinisyenler de, kişilerin evlilik terapisine kendilerini suçsuz, ancak eşlerini hatalı göstermenin bir yolu olduğunu düşünerek geldiklerini belirtmektedirler (Fincham, 1985).

Cinsiyet değişkeni yönünden, yükleme boyutları arasındaki farklar araştırıldığında, cinsiyet değişkeninin sorumluluk güdü, nedensellik yüklemesi toplam ve yükleme toplam puanları ile bağlantısı olduğu bulunmuştur. Bu durum, kültürümüzde, kullanılan yüklemelerin kadın ve erkekler arasında farklılık gösterdiğine, kadınların nedensellik yüklemeleri ile sorumluluk yüklemelerinden güdüyü ve genel olarak yüklemeleri erkeklerden daha fazla kullandıklarına işaret edebilir. Nedensellik yüklemesiyle ilgili bulgu, Holtzworth-Munroe ve Jacobson'ın (1985) bulguları ile tutarlıdır. Söz konusu araştırmacılara göre, kadınlar evlilik uyumundan bağımsız olarak nedensel yüklemeleri kullanma eğilimi göstermektedirler.

Nedensellik ve sorumluluk yüklemelerinden hangisinin evlilik uyumunu daha fazla yordadığı incelendiğinde, nedensellik yüklemelerinden çok, sorumluluk yüklemelerinin evlilik uyumunun daha iyi yordayıcısı olduğu görülmüştür. Sorumluluk yüklemelerinin evlilikte yaşanan uyumsuzluk ile olan ilişkisinin önemi bu araştırmada da ortaya çıkmıştır. Fincham ve Bradbury'nin (1992), sorumluluk yüklemelerinin eşlerin davranışlarını olumsuz yönde yönlendirdiği ve evlilikten alınan doyumunu yansıttığı görüşleri desteklenmiştir. Thompson ve Kelly'nin (1981) ileri sürdüğü gibi, sorumluluk hükümleri doyumla ilgili duygularla ilişkili görünmektedir. Eşin olumsuz davranışlarına daha az, olumlu davranışlarına ise daha çok sorumluluk yüklenmesi, ilişkinin daha doyum verici olması anlamını taşımaktadır. Bu sonuç, evlilik uyumu ile sorumluluk yüklemeleri arasında güçlü bir ilişki olduğundan söz eden diğer araştırmaları da des-

teklemektedir (Fincham ve ark.,1987; Fincham ve Beach,1988; Fincham ve Jaspars, 1980). Sorumluluk yüklemesinin hangi boyutunun, evlilik uyumunun yordayıcısı olduğu araştırıldığında bencil güdü boyutunun evlilik uyumu üzerindeki rolü ortaya çıkmıştır. Bu durumda, olumsuz eş davranışları, eşin bencil yönlerinin yansıması olarak değerlendirilirse, bunu evlilik uyumunun azalması olarak yorumlamak mümkündür (Bkz. Tablo 4). Evlilik üzerine çalışan bazı araştırmacıların ileri sürdüğü gibi, bencil güdü boyutunun, sorumluluk yüklemesinin temelini oluşturduğu belirlenmiştir (Fincham ve ark., 1987; Fincham ve Bradbury, 1987; Fincham ve Jaspars, 1980).

Bu araştırmanın bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, eşleri ile uyumsuzluk yaşayanların, eşlerinin olumsuz davranışları karşısında, olumsuz nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri yaptıkları anlaşılmaktadırlar. Olumsuz olayların ardından, eşleri ile uyumsuz olanların zaten az olan doyumları daha da azalmakta ve kendileri de eşlerine olumsuz tepki göstermektedirler. Holtzworth-Munroe ve Jacobson' a (1985) göre, uyumsuz eşlerin tipik özelliği hoş olmayan davranışlara dikkat etmeleri ve gerilimi sürdürücü nitelikte yükleme yapma eğiliminde olmalarıdır. Kullanılan yüklemeler arasından, güdü yüklemesi boyutu ise evlilikteki uyumsuzluğu en iyi şekilde yordamakta ve kadınlar, eşlerinin uyumsuz davranışlarını erkeklerle göre daha fazla bencil güdülere yüklemektedirler. Bu durumda, evliliklerinde uyumsuzluk yaşayanlar kısır bir döngü içine girmekte olup, özellikle olumsuz davranışları eşlerinin bencil güdülerine bağlamakta, bunun yanı sıra, eşlerine karşı daha olumsuz davranışlar göstermekte ve ek olarak evliliklerindeki uyumları daha da azalmaktadır. Ayrıca doyumun azalması, olumlu davranışlara verilen önemin azalmasıyla, olumsuz davranışlara yapılan yüklemelerin ise artmasıyla yakından ilişkilidir.

Tutarel-Kışlak (1996) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, depresyon puanı yüksek

olan kişilerin, depresyon puanı düşük olanlara göre, olumsuz eş davranışlarına karşı daha fazla yükleme yaptıkları ve sorumluluk yüklemelerini daha fazla kullandıkları belirlenmiştir. İleride yapılacak araştırmalarda kişilerin depresyon düzeyleri, tutumlar, kişilik özellikleri, duygu durumu gibi değişkenler ile araştırmada ele alınmayan kontrol, tutarlılık, yetenek, çaba gibi yükleme boyutları da kullanılarak, aradaki ilişkiler daha büyük örneklemeler üzerinde incelenebilir. Ayrıca eşin davranışına yapılan yüklemelerin yanı sıra, kişinin bu kapsamda kendi davranışına yapacağı yüklemeleri incelemek de ilginç sonuçlar getirebilir.

Baucom'un (1984) (Akt. Thompson ve Snyder, 1986) evlilik terapisi için önerdiği, üç oturumlu 'yükleme eğitimi' programına göre, terapide çiftlere sadece nedensel yüklemeler hakkında bilgi verilmekte, imalı yüklemeler açık ve aşıkara duruma getirilmekte, ayrıca yanlış yüklemeler ile olumsuz duygular arasındaki bağ açıklanmaktadır. Araştırmanın bulgularına dayanarak, yükleme eğitimi programına sorumluluk yüklemelerinin de katılmasının uygun olacağı söylenebilir. Eşin olumlu davranışlarına dikkat çekilmesi, olumsuz yüklemelerin, daha yapıcı alternatif yüklemeler ile değiştirilmesi, terapidenden olumlu sonuçların elde edilmesini sağlayabilir. Benzer sorunları olan evli kişiler ile grup oluşturmak da, terapisinin olumlu etkisini hızlandırmak açısından önerilebilir.

Kaynaklar

Abramson, Y., Seligman, M. E. P., & Teasdale, J. D. (1978). Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology, 87*, 49-75.

Bloom, B. L., Asher, S. J., & White, S. W. (1978). Marital disruption as a stressor: A review and analysis. *Psychological Bulletin, 85*, 867-894.

Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1990). Attributions in marriage: Review and critique. *Psychological Bulletin, 107*, 3-33.

Fincham, F. D. (1985). Attributions in close relationships. In J. H. Harvey and G. Weary (Eds.), *Attribution: Basic issues and applications*. (pp.203-234). New York: Academic Press.

Fincham, F. D., & Beach, S. R. H. (1988). Attribution processes in distressed and nondistressed couples: 5.5 real versus hypothetical events. *Cognitive Therapy and Research, 5*, 505-514.

Fincham, F. D., Beach, S. B., & Nelson, G. (1987). Attribution process in distressed and nondistressed couples: 3. causal and responsibility attributions for spouse behavior. *Cognitive Therapy and Research, 11*, 71-86.

Fincham, F. D., & Bradbury, T. N. (1987). The impact of attributions in marriage: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*(3), 510-517.

Fincham, F. D., & Bradbury, T. N. (1988). The impact of attributions in marriage: An experimental analysis. *Journal of Social and Clinical Psychology, 7*, 147-162.

Fincham, F. D., & Bradbury, T.N. (1989). The impact of attributions in marriage: An individual difference analysis. *Journal of Social and Personal Relationships, 6*, 69-85.

Fincham, F. D., & Bradbury, T. N. (1992). Assessing attributions in marriage: The relationship attribution measure. *Journal of Personality and Social Psychology, 62*(3), 457-468.

Fincham, F. D., & Jaspars, J. M. (1980). Attribution of responsibility: From man the scientist to man as lawyer. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 13, pp. 81-138). New York: Academic Press.

- Fincham, F. D., & O'Leary, K. D. (1983). Causal inferences for spouse behavior in maritally distressed and nondistressed couples. *Journal of Social and Clinical Psychology, 1*, 42-57.
- Fredman, N., & Sherman, R. (1987). *Handbook of measurements for marriage and family therapy*. New York: Bruner, Masel Pub.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (1978). *Sosyal psikoloji* (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.
- Guilford, J. P. (1956). *Fundamental statistics. in psychology and education* (3rd. ed.). Tokyo: Kōga-Kusha.
- Gülerce, A. (1990). *Aile yapısını değerlendirme aracı : Kuramsal ve teknik özellikleri*. Serbest bildiri raporu. VI. Ulusal Psikoloji Kongresi. 5-7 Eylül, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.
- Holtzworth-Munroe, A., & Jacobson, N. S. (1985). Causal attributions of married couples: When do they search for causes? What do they conclude when they do? *Journal of Personality and Social Psychology, 48*, 1398-1412.
- Holtzworth-Munroe, A., & Jacobson, N. S. (1988). Toward a methodology for coding spontaneous causal attributions: Preliminary results with married couples. *Journal of Social and Clinical Psychology, 7*, 101-112.
- Hunt, R. A. (1978). The effect of item weighting on the Locke-Wallace Marital Adjustment Scale. *Journal of Marriage and the Family, 40*, 249-256.
- Jacobson, N. S., Waldron, H., & Moore, D. (1980). Toward a behavioral profile of marital distress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 48*, 696-703.
- Kyle, S. O., & Falbo, T. (1985). Relationships between marital stress and attributional preferences for own and spouse behavior. *Journal of Social and Clinical Psychology, 3*, 339-351.
- Lavin, T. J. (1987). Divergence and convergence in the causal attributions of married couples. *Journal of Marriage and the Family, 49*(1), 71-80.
- Madden, M. E., & Janoff-Bulman, R. (1981). Blame, control, and marital satisfaction: Wives' attributions for conflict in marriage. *Journal of Marriage and the Family, 43*, 663-673.
- Margolin, G. (1981). Behavior exchange in happy and unhappy marriages: A family cycle perspective. *Behavior Therapy, 12*, 329-343.
- Morell, M. A., & Apple, R. F. (1990). Affect expression, marital satisfaction and stress reactivity among premenopausal women during a conflictual marital discussion. *Psychology of Women Quarterly, 14*, 387-402.
- Thompson, S. C., & Kelley, H. H. (1981). Judgments of responsibility for activities in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 41*, 469-477.
- Thompson, J. S., & Snyder, D. K. (1986). Attribution theory in intimate relationships: A methodological review. *The American Journal of Family Therapy, 14*, 123-138.
- Tutarel-Kışlak, Ş. (1996). *Cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arası ilişkiler üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Summary

The Relationships Between Marital Adjustment, Causal and Responsibility Attributions

Şennur TUTAREL-KIŞLAK*
Ankara University

Although attribution concept has been developed in the field of social psychology, it has been extensively studied by marital relationship researchers. Research on the relationship between marital adjustment and attributions has focused on the causality and responsibility dimensions. Some researchers argue that responsibility attributions are more strongly related to marital satisfaction than are causal attributions.

The purpose of this study was to investigate the relationship of sex and marital adjustment to the causality and responsibility attributions, and to examine the contribution of these attributions in predicting marital adjustment.

Method

The sample consisted of 112 married women and 112 married men. The women had been married for an average of 9 years, and their mean age was 33 years. The men had been married for an average of 9.8 years and their mean age was 36 years.

The participants were administered a demographic questionnaire and the Marital Adjustment Test (MAT) and the Relationship Attribution Measure (RAM). A pilot study was conducted to establish psychometric properties of the MAT and the RAM for Turkish culture. Results of this study suggested that these two measures had acceptable reliabilities and validities for the population of concern.

Results and Discussion

To examine the relationship of sex and marital adjustment with the causality and responsibility attributions, 2x2 ANOVAs were conducted. The ANOVAs yielded significant main effects for marital adjustment, but not for sex. In line with the literature, it was found again that, there were significant differences between distressed and nondistressed spouses, in that distressed spouses made more negative causal and responsibility attributions than did nondistressed ones.

However, no evidence was obtained to suggest that responsibility attributions are more strongly related to marital adjustment than are causal attributions. In addition, regression analyses were performed to determine the extent to which causal and responsibility attributions and their dimensions contributed to the variance in marital adjustment. These analyses revealed that responsibility attributions and especially the motivation dimension, were significant predictors of marital adjustment.

In general, it was found that marital adjustment and attributions were related. Especially, attribution of motivation for a specific partner behavior was related with the spouse's subsequent response to the partner and his/her general adjustment.

* Address for correspondence: Dr. Şennur Tutarel Kışlak, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Psikoloji Bölümü, 06100, Sıhhiye-Ankara.